

13/4

HEDDM

TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VOOR OVERMAAS

HEEM

TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VOOR OVERMAAS

Uitgave : Langohr-Veltmans-Vreuschemen komitee
Melkerijstraat 35, Halle (Brabant), België.

Postcheck : 5202.51

Telefoon : 02/56.76.54

Abonnement : 150 Fr p.jaar

Het gewoon nummer 25 Fr.

Het dubbelnummer: 50 Fr.

(voor België en Nederland)

13° Jaargang

Nr 4

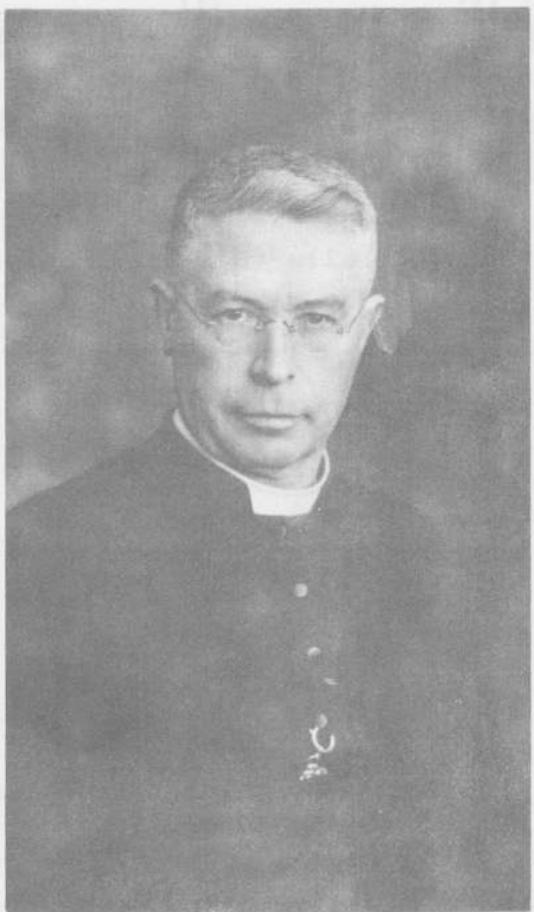
Juli-Aug. 1969

INHOUD

Blz.

<u>In memoriam Z.E.H. Frans-Hubert DARCIS</u>	2.
<u>Iets over Paternosters "Bidsnoeren met zes tientjes".</u>	8.
<u>Moelingen - Ditjes en datjes (2)</u> J. Ansay	11.
<u>Raeren - Een verdwenen Nijverheid</u> J.v.V.	16.
<u>Van onze Volksdichters :</u>	
<u>Et oot Wifke</u>	21.
<u>Verglieke.</u> J. Vilvoye (Eupen)	22.
<u>Mitz en Möschke.</u> J. Conin (Eupen)	23.
<u>La Bataille de Woeringen (2) Aug.</u> Voisin	25.
<u>Unser Religionslehrer.</u> Hermann Heutz	31.

OMSLAG : Stenen Kruis te Moelingen (1768)

IN MEMORIAM

Z.E.H. FRANS-HUBERT DARCIS

OVERMAAS ROUWT VOOR DE ZOVEELSTE MAAL.

Z.E. Heer Frans Darcis is niet meer !

Hierna de voornaamste data uit zijn rijk gevuld leven :

- geboren te Vroenhoven, gehucht Heukelom op 7 oktober 1892.
- priester gewijd te Luik op 1 april 1918.
- leraar benoemd aan het college te Tongeren 16 augustus 1917.
- idem aan het Klein Seminarie van St-Roch 16 augustus 1923.
- Vicarius te Homburg 30 september 1930.
- Vicarius te Kelmis 14 april 1932.
- pastoor te Schönberg (kanton St-Vith) 1 mei 1937, en tevens rector-capellanus Herresbach vanaf 16 april 1938.
- pastoor te Veulen 31 oktober 1940.
- " Kanne 31 januari 1955.
- emeritus te Moresnet 31 oktober 1957.
- " Valmeer 1963.
- " Moresnet (klooster Fransiskanen) 1 November 1965
- op 10 april 1969 overleed hij schielijk bij het bestijgen van de monumentale kruisweg (12^e statie).

* * * *

In samenwerking met Z.E.H. Proesmans (en enkele andere, alleen met hun initialen aangeduid) liet Z.E.H. Darcis "Vlaanderens Eeuwkalender" verschijnen, een omvangrijk werk van 225 bladzijden. Het aandeel in de samenstelling door beide priesters kunnen wij niet vaststellen. Wij twijfelen er echter niet aan dat de jonge Darcis, met de tot op zijn sterfdag gekende werkzaamheid, er het leeuwenaandeel voor zich zal hebben genomen. Hij staat trouwens alleen in het werk vermeld.

Wij menen te mogen aannemen dat de jonge priester, in de vrij lange periode die hij als leraar te St-Roch Ferrières doorbracht, de gelegenheid heeft gevonden de massadokumentatie in het werk opeengestapeld, te verzamelen. De uitgave zou gebeurd zijn tijdens zijn vikariaat te Homburg. Het is trouwens tijdens zijn verblijf te Homburg dat hij mij met een eksemplaar vereerde.

Overlopen wij vlug de inhoudstafel (blz. 222). Niet vergeten dat het werk afgesloten werd rond 1930.

I° Hoofdstuk : Katholiek leven in Vlaanderen.

Het katholieke Vlaanderen - O.L.Vrouw in Vlaanderen - Galerij van Vlaamsche heiligen - Katholieke Actie in Vl. (Th. P.) - Missie-actie in Vl. - Vl. bisschoppen in de Missies - De jeugd en de Toekomst van Vl.

II° Hoofdstuk : Vlaams leven.

Vlaanderen in België - Geschiedkundig overzicht der Vl. Beweging (J.R.)-

* * * *

De Wekkers van Vl.-Vl. strijders van gisteren - Vl. leiders - Vl. Geleerden - Standbeelden van verdienstelijke Vlamingen - Bij Vlaanderens Kruistorens (Hil. Thans) - Onze Taal (E.V.) - Onze letterkunde sedert 1830 (E.V.) - Vlaanderen op de planken (E.V.) - De Vl. Schrijvers - Aan Guido Gezelle (M. van de Maes) - De Vl. dagbladen en tijdschriften - Vl. uitgevers en Boekhandelaars - Beeldende kunsten (J.P.) - De Vl. kunstenaars - Merkwaardige musea in Vl. - De muziek sedert 1830 (J.P.) - De Vl. toondichters - Vl. muziekuitgaven - De zingende torens van Vl. - Vl. instellingen van kulturele aard - Economische toestanden vanaf 1830 - De sociale beweging - Organisme van econom. en soc. aard - De Vlamingen in Wallonië - Hoelang nog ? (M. van de Maes).

Voorwaar een rijke inhoud. De ouden van dagen vinden er de feiten uit hun jeugd terug en ontmoeten er de koppen van vrienden en medewerkers uit hun jeugd.

* * * *

In de verschillende parochies, waar Darcis de functie van kapelaan en later van pastoor vervulde, en waar doorgaans het hekken aan de oude stijl was blijven hangen, verzette hij bergen werk.

"Im Göhltal" het jonge tijdschrift dat zijn eerste jaargang achter de rug heeft, wijdde in zijn aprilnummer, bij gelegenheid van de 50^e verjaardag van Darcis' priesterwijding (1/4/1918) de uitvoerige beschrijving van zijn verwezenlijkingen in Kelmis, het vroeger neutraal Moresnet. Aan het slot van onze, jammer genoeg onvolledige bijdrage nemen wij er enkele alinea, in de oorspronkelijke Duitse taal, van over.

Vermelden wij het oprichten van de kruisweg in open lucht in de parochie Schönberg; de Duitse vertaling van de filmstrook "Op naar Moresnet", uitgegeven door de Centrale voor Projectie Onderwijs, onder leiding van het Davidsfonds-Hoofdbestuur.

In zijn Eeuwkalender schrijft Darcis kort en goed : "in België leven Vlamingen, Walen en Duitsers". Hij schikte zich als vanzelfsprekend naar dit feit en getroostte zich geen moeite om zich het Duits eigen te maken.

Beproevingen bleven hem niet steeds gespaard, doch wist hij blijmoedig te boven te komen. De enige maal echter dat wij hem terneergeslagen ontmoetten, op de pui van het stadhuis te Hasselt, was toen hij bij de inval der Duitse troepen, zijn parochie had moeten in de steek laten.

Vanzelfsprekend legde de jonge Davidsfondsafdeling Montzen onmiddellijk de hand op een zo waardevolle medewerker en stelde hem aan tot voorzitter. De werking van afd. Montzen strekt zich uit over de ganse platietsche streek (10 gemeenten). In ieder gemeente werkte een bestuurslid, zo dat op een bepaald ogenblik de afdeling ongeveer 125 leden telde.

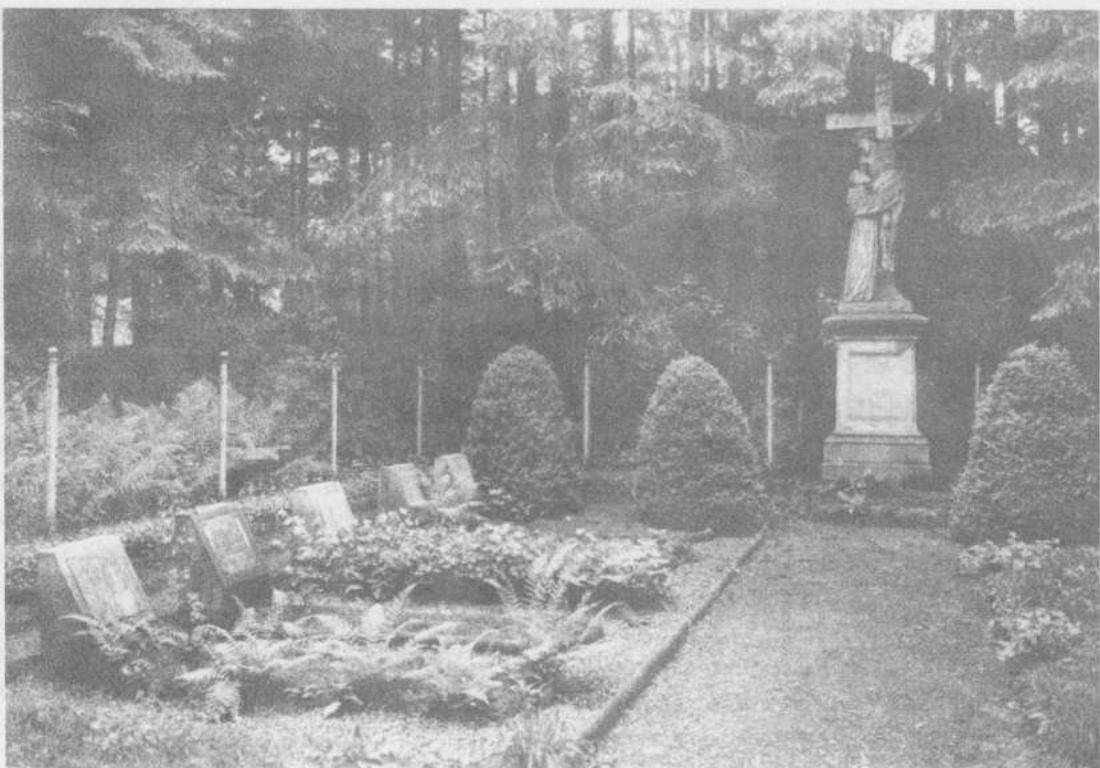

GODVRUCHTIG AANDENKEN

230

Z. E. H. Frans H. PARCIS

pastoor emeritus

Ongeveer tegelijkertijd riep prof. dr. H. Bischof de "Bund der Deutsch-Belgier" in het leven, doch deze bereikte niet het gewenste gevolg, hoofdzakelijk omdat hij, omwille van zijn stichter-voorzitter, neutraal moest blijven op godsdienstig gebied. Om te redden wat nog te redden viel, aanvaardde Darcis het sekretariaat.

* * *

De eenvoud en de oprechtheid van de devotie van drie landen tot O.L.Vrouw, Hulp der Kristen te Moresnet, van drie volken en drie talen, boeiden Darcis van de eerste dag zijner aanstelling. De stilte op de dagen dat er geen processie toekwam trok hem onweerstaanbaar aan en meer dan eens uitte hij de wens zijn laatste jaren aldaar te mogen slijten.

Buiten de hulp die hij zijn vier oude paters in de dagelijkse parochiale bezigheden, blijmoedig bood, stak hij meer dan eens een handje toe in naburige parochies, tot in Duitsland toe. Zijn talenkennis was hem hierbij uiterst nuttig.

De zieken in de kliniek van Moresnet waren zijn kinderen, nog altijd toen de ziekte hem een eerste maal neervelde. Met bezorgdheid sloeg hij hun eventuele achteruitgang gade en met blijheid meldde hij ieder verbetering in hun toestand. Dit alles zelfs in deze periode dat hij over zijn eigen het meest bezorgd moest zijn.

Ik mag nog niet sterven, herhaalde hij, ik moet eerst nog de geschiedenis van bedevaardoord en omgeving afwerken. Deze was klaar, buiten de illustraties toen de dood hem verraste.

Dan eindigde hij elke brief met de vraag om gebed. En hoe dichter hij de fatale uitslag naderde, hoe dringender werd telkens deze vraag. Voelde hij dan toch dat zijn oersterk gestel zou begeven ?!

"Wat gjij aan de geringsten der mijnen zult gedaan hebben, hebt gjij aan Mij gedaan" verzekerde de Godmens tijdens zijn verblijf onder ons. Omwille van de ontelbare diensten, blijmoedig, tot de dood toe, door Darcis aan zijn evenaaste bewezen, verleende God hem zonder twijfel reeds de eeuwige vreugde.

Het stoffelijk overschot van Z.E.H. Darcis, pastoor met rust, werd bijgezet op het intieme kerkhof der paters, in het midden van de monumentale Kruisweg. Kon er heerlijker rustplaats gevonden ?
Hij ruste in vrede.

J.v.V.

Bij deze tekst geven wij volgende illustratie :
Z.E.H. Darcis (1937). Z.E.H. Darcis, op rijpe leeftijd.
Het kerkhof der EE. Paters, Moresnet-Eiksken.
Een flits uit de "Passio Christi", bij de eerste opvoering.

"Im Göhlthal" Nr 3 - 1969

.....
Nur die Schulfrage blieb in der Schwebe ! Kurzentschlossen beantragte man eine Audienz bei Unterrichtsminister Hiernaux. Die Delegierten zu dieser Audienz waren der damalige Bürgermeister Victor Moyano, Schuldirektor N. Decker, Herr J. Dorr, Vorsitzender des kath. Arbeitervereins, der ehemalige Bürgemeister Herr J. Brandt und Kaplan Darcis. Diese Delegation wurde durch den derzeitigen Abgeordneten Winandy aus Verviers beim Herrn Minister eingeführt.

Wie uns der greise Jubilar erzählte, schien die Verhandlung über einen neuen Schulbau für Kelmis keinen günstigen Verlauf zu nehmen. "Und es gab wenig Aussicht auf Erfolg... bis mir der Geduldsfaden riss" so berichtete der Hw. Herr weiter, und ich dem Herrn Minister zum Schlusse sagte : "Excellenz, wenn Sie und die Regierung kein Verständnis dafür haben, dass es eine Schande ist, unter welchen Bedingungen in Kelmis die Kinder unterrichtet werden müssen, dan werden wir Geistliche für neue freie Schulen betteln gehen, wenn es sein muss, auch im Ausland !

Diese mutige Sprache des Herrn Kaplan verfehlte ihre Wirkung nicht, denn am folgenden Tage kam eine Abordnung des Ministers nach Kelmis, um die Schulräume zu besichtigen. Das Resultat dieser Prüfung war, dass Kaplan Darcis nach einigen Monaten ein Telegramm des Abgeordneten Winandy erhielt.

Dasselbe hatte folgenden Wortlaut "Ecoles communales - La Calamine subsidiées 100 % par l'Etat" (Gemeindeschulen Kelmis hundertprozentig vom Staat subsidiert).

Dies war bestimmt auch ein hundertprozentiger Erfolg des "Notschreis" und der Initiative unseres Kaplans. Durch diese Nachricht war das Schulproblem für Kelmis in nie gehofter Weise Gelöst.

.....
Ausser dieser vielseitigen Tätigkeit, hat der Jubilar auch auf dem Gebiete der Laienbühne Hervorragendes geleistet und geschaffen. So verfasste er anlässlich des 25 jährigen Jubiläums der Patronage, das heute weit und breit bekannte "Passionsspiel". Was der Hw. Herr dabei an organisatorischer Arbeit geleistet, ist kaum vorstellbar. Wir hatten Gelegenheit, die erste Aufführung als Zuschauer mitzuerleben : ein unvergessliches Erlebnis ! Dieses Spiel, welches im vergangenen Jahr seine vierzigste Aufführung erlebte, war und bleibt einmalig für Kelmis und das gesamte Göhlthal.

IETS OVER PATERNOSTERS

"BIDSNOEREN MET ZES TIENTJES"

In "Ons Heem", tweemaandelijks tijdschrift van het "Verbond voor Heemkunde", Louwmaand 1965, lazen wij een bijdrage "Bidsnoeren met zes tientjes".

De benaming "bidsnoer" kennen wij niet. Wij zeggen eenvoudig weg "paternoster" of "rozenhoedje". Doch paternosters met zes tientjes zijn geen onbekende in Overmaas en ook niet in Limburg.

"Ons Heem" schrijft als volgt.

"Medelid J. Crauwels, Geel, vestigde de aandacht op de paternosters met zes tientjes die te Bokrijk, en in andere musea, te zien zijn. Sommige lezers bezitten er allicht ook een. Voor uitleg wendden we ons tot het Apostolaat van den Rozenkrans, Ploegstraat, 23 Antwerpen. Het antwoord dat pater B. de Sutter o.p. ons dadelijk bereidwillig verstrekte, drukken wij hier gaarne, met zijn instemming af, ter beleering van de belangstellenden.

"Het gaat hier blijkbaar om de zgn. Birgitta rozenkrans, zo genoemd naar de H. Birgitta van Zweden, mystieke en ordestichtster uit de XIVe eeuw. Dat wil echter niet zeggen dat die heilige die bidwijze zou hebben uitgedacht of bevorderd. In moderne werken van wetenschappelijke aard, betreffend die heilige, wordt er over die rozenkrans niet meer gesproken, althans naar ik heb kunnen nagaan.

"De reden waarom de zes-tientjes rozenkrans naar haar wordt genoemd is waarschijnlijk het feit dat de H. Birgitta in haar Visioenen-geschriften een zeer suggestieve en gedetailleerde levensbeschrijving van O.L.Vrouw geeft. Deze zal waarschijnlijk zeer veel mensen geïnspireerd hebben bij het overwegen onder het bidden van deze rozenkrans. Dit zou dan kunnen de positieve reden zijn waarom deze rozenkrans de rozenkrans van de H. Birgitta genoemd werd.

"De latijnse en technische naam zegt meer : Corona in symbolium annorum B.M.V. Er bestaat in het oosten een hardnekke legende waarin gezegd wordt, dat Maria 63 jaar oud geworden is.

"U zult bemerkt hebben, dat er aan de rozenkrans 63 weesgegroet-bulletjes zijn, ingedeeld in tientjes, dus 6 x 10, met dan nog de drie wees-gegroetjes aan het kruis : deze werden vóór of na de tientjes gebeden en zo kwam men tot het gewenste aantal 63, voor ieder levensjaar van O.L.Vrouw één wees-gegroetje. De indeling in tientjes is gewoon overgenomen van de normale rozenkrans.

"De H. Birgitta zou de uitvindster van deze bidwijze niet kunnen

zijn. Dit zou hieruit blijken dat men een dergelijke zestientjes rozenkrans uitgebeeld vindt op een grafsteen van het kerkhof te Klein-Efferdinge in Oostenrijk. Dit grafmonument zou opgetrokken zijn in het jaar 1427 ter nagedachtenis van de echtgenoten Hoerlemsperger. Dit laat veronderstellen, dat die vrome mensen die rozenkrans vurig hebben gebeden in hun leven. De H. Birgitta stierf te Rome in het jaar 1375. De tijd is te kort opdat een bidwijze, door haar uitgedacht, reeds in 1427 zou zijn doorgedrongen en sukses hebben gekend in het Oostenrijkse hoogland. (Dit is de mening van William in L'Histoire du Rosaire, 1949).

"Naar J.H. Schütz (Die Geschichte des Rosenkranzes 1900) zou het best kunnen, dat de eremijt Petrus - door velen geïdentificeerd als de bekende kruisvaarder Petrus van Amiens, - waar hij ze bij de monniken leerde kennen.

"In ieder geval heeft die bidwijze in onze gewesten enig sukses gekend, aangezien paus Leo X er in 1515 een aflaat aan toekende om de verspreiding ervan te bevorderen.

"Er zijn ook geschreven teksten gekend, die moesten dienen om de biddende tot mediteren aan te zetten en die daartoe een korte tekst of mysterie aangaven voor ieder van de 63 weesgegroeten : zo bv. de tekst van de Engelsman Worthington in 1600 te Amsterdam uitgegeven.

"In ieder geval ligt de Birgittiaanse rozenkrans aan de oorsprong van de 3 wees-gegroeten die ook in de gewone paternoster vooraan bij het kruisje geplaatst worden.

"De laatste maal dat er een aflaat werd aan toegekend, was in 1743 door paus Benediktus XIV, hoewel nog op onze dagen in het Rituale Romanum de speciale en gereserveerde zegening van die rozenkrans te vinden is (geserveerd = men moet de volmacht ertoe krijgen van de generaalabt van de koorheren der Sint-Pieter in Vinculis-basiliek te Rome). Het gebeurt nog - maar uiterst zelden - dat ons gevraagd wordt een dergelijke rozenkrans te bezorgen.

"Er zijn op die bidwijze nog allerhande variaties. Zo bestaat er bv. een legende die aan O.L.Vrouw 71 levensjaren toekent : de adepten van die legende voegen na de 63 wees-gegroeten nog acht wees-gegroeten bij. Het zich laten inspireren door het aantal levensjaren vindt men ook terug in de rozenkrans met 33 kralen ter ere van de levensjaren van Jezus. Ook combinaties van de twee zijn bekend, dus 96 kralen.

(Antwerpen, B. De Sutter o.p.)

De paternoster, met zes tientjes, is niets nieuws in Overmaas. Hij prijkt aan de muur bij talrijke huissgezinnen en wordt ook 's avonds, geknield, door alle huisgenoten luidop gebeden.

Bij gelegenheid van ons huwelijk (Montzen 1925) schaften wij ons dan ook vanzelfsprekend, te Moresnet, de familie-paternoster aan en schonken hem, na in het klooster gewijd te zijn, de ereplaats in onze "living".

Wij stelden ons nu in betrekking met onze vriend, pater J. Mestagh, deel uitmakende van het kleine groepje dat het bedevaartoord (kapel en monumentale kruisweg) verzorgt. Hij moest toch normaal op de hoogte zijn ! Tot onze niet geringe verbazing wist hij van niets af !

Hij was zo vriendelijk zich links en rechts te bevragen. Zijn ver-
slag luidde als volgt :

"Het was juist ter gelegenheid van die rekollektie dat ik enige mensen kon aanspreken over de rozenkrans met zes tientjes.

"Pastoor Ossemann (Moresnet-dorp), geboortig uit Kettenis, kent wel het zesde tientje voor de overledenen als een oud gebruik, maar weet niets van een speciale rozenkrans tot dat doeleinde.

"Ik was straks bij Mw Mostert, uit het winkeltje met religieuze voorwerpen; ook die kon geen uitleg geven; wist er simpelweg niets over.

"Pastoor Bastin (Membach) al evenmin.

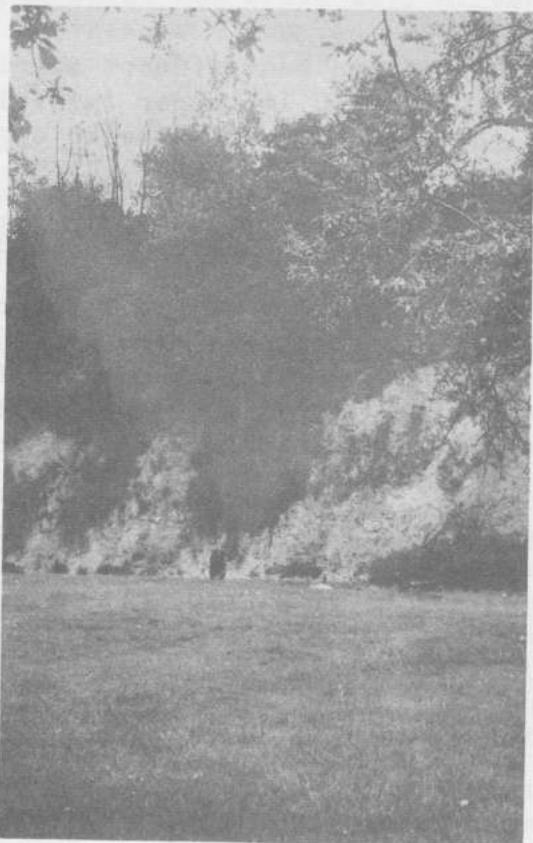
"Onze oude broeder Marinus, die rond 1902 hier reeds als portier betrekkingen had met alle soort mensen en noden, heeft nooit van zulk een rozenkrans gehoord.

"Ik heb daar even nog de rozenkrans in de hand gehad van Arnold Franck, die hij zou gebruikt hebben tijdens zijn leven. Er zijn ook slechts vijf tientjes aan.

* * *

Bij gelegenheid van een bedevaart naar Lourdes, bracht mijn vriend, ereleraar Dr J. Langohr mij, ten geschenke, een mooie, grote rozenkrans mede, met zes tientjes, die nu reeds sedert jaren in mijn gezin als familierozenkrans zijn gewone rol vervult, het zesde tientje gebeden "voor de arme zielen".

J. van Veldeke

MOELINGEN - Ditjes en datjes (II)

De brug waarop we staan verbindt het nieuwere Moelingen met de kom van het oude dorp, met kerk en toren, dat zich op de rechteroever ontstond. Zij mag een aloude brug genoemd worden. Sinds eeuwen ligt ze hier om doorgang te leveren aan de reizigers van Luik naar Maastricht. Ze werd helaas meermaals, zo in 1914 en 1940, opgeblazen. Voor 1940 zag men in het metselwerk twee arduinstenen met Oostenrijkse adelaars. Zijn ze ergens bewaard? Ze herinnerden aan de Oostenrijkse overheersing tot de Franse revolutie.

Aan vervlogen tijden herinnert ook het ongeschonden arduinen kruis dat te zien is bij de uitgang van de brug. Op het voetstuk leest men het jaarschrift (1768) : "Medeln Crucifixi". Vertaling : "Het Kruis is ons heil" : een omschrijving van de latijnse spreek : "In Cruce salus", en een herinnering aan het visioen van Constantinus (312) : een kruis met opschrift : "overwin hierdoor".

De mooie Molen

De mooie Molen van Moelingen bestaat niet meer. Toch moeten wij er iets van zeggen, want die molen is zonder twijfel een der drie polen (de molen, de kerk, de Schans) rond de welke de geschiedenis van Moelingen zich ontsponnen heeft.

Het zonnig gebouw van de molen wend grondig verwoest in 1914. Het is vervangen door een moderne woning met bijgebouwen.

De molen (we zullen de plaats zo maar blijven noemen) met zijn omgeving vormt de schoonste natuurhoek van Moelingen : groen loof en gras, helder kabbelend water en de witte mergelgraaf (talus) langs de Berwijn. We zagen er dikwijls - en 't is de enige plaats in onze streek - een blauw-rode ijsvogel (Martin Pêcheur) rond fladderen.

Het tafereel werd eertijds aangevuld met een massieve vierkante toren, die in 1820 afgebroken werd, en waarvan de puinen enkele jaren geleden nog te zien waren. Hij werd de rode toren genoemd en de weide waar hij stond noemt men nog de rode weide. Volgens Caumartin (zie Heem 5-6-1968) behoorde deze toren bij een neerzetting van de orde der Tempeleers, Gesticht in 1119 werd deze opgeheven in 1312. Er wordt ook gezegd dat de naam rode toren en rode weide gegeven werd naar aanleiding van het rode kruis dat de Tempeleers op hun habijt droegen.

Er ontstonden verscheidene legenden rond de rode toren. Zo bv. dat er vanaf de toren tot Le Temple (nu ferme du Temple) te Loretten bij Visé. Legenden wijzen op iets dat de verbeelding getroffen heeft. Rond de toren en de molen deden zich dus voor Moelingen belangrijke gebeurtenissen voor.

Het komt ons als zeker voor dat de molen er reeds was voor de aankomst van de Tempeliers en voor de bouw van de toren en dat hij zelfs iets te maken heeft met de oorsprong van het dorp.

Met de toren bleef ook de molen staan na het vertrek der Tempeliers in 1312. Men mag niet aarzelen hem te vereenzelvigen met de reeds in de archieven vermelde Hoeve-bij-den Toren in 1314 (Zie De Ryckel in bundel XVII van le Bulletin de la Soc. d'art et d'Histoire du Diocèse de Liège 1908). Deze hoeve was de Tiende-Hoeve van Moelingen. Haar eigenaars beschikten over het Tiende-Recht en moesten desvolgens instaan voor de uitgaven van de gemeente (o.a. ook het onderhoud van pastoor en kerk).

De Ryckel geeft een lijst van de gekende eigenaars van de Hoeve-van-den-Toren.

Hier volgen enkele namen :

1314. Jan van Loye : "tient la ferme de le Loye et la dîme de Mouland", De hoeve bij de Toren wordt ook Delle Loye of ter Droyen genoemd. Vermoedelijk heeft ze voorheen aan een Van Loy toebehoord (Van Loy of Van Loo of De Loë = van den Bosch. Loo of Lover = bladgewas).

1355. Gerard van Loye : "tient... la dîme de la ville de Moulens".

1375. De zelfde : "... où terroir de Moloing
Bemerkt hoe weinig zorg aan de schrijfwijze van een naam toen besteed werd.

1405. De kanunnik Renier, zoon van Renier Rijsack van Elven (Navayne)

1493. De kinderen van Willem van Vlodorp.

1500. De hoeve van Troyen (of Droyen) en het tienderecht zijn voor een derde 1/3 eigendom van de pastoor (Zou Troyen of Droyen geen samenvloeiing zijn van Toren en Loye ?).

1566. Mathias de Rijckelt, mayeur (hoofd) van Rijckholt.

1586. De hoeve van Droyen, samen met het tienderecht en het recht de pastoor te benoemen, gaat over naar Frambach van Gulpen, kasteelheer van Berneau.

1648. Diderick van Gulpen van Berneau, tevens heer van Bombaye, is ook leenheer van de hoeve delle Loye.

1704. Jan Willem baron van Kercken wordt leenheer van del Loye, met alle onderdelen : toren, huis, weiden, landerijen, en daarbij eigenaar van het tienderecht.

1711. Anna-Barbara van Gulpen, is houdster van de hoeve Ter Droyen en van het groot Tienderecht.

1769. Michel-Walrave, graaf van Borgrave.

- In deze lijst wordt nergens van de molen melding gemaakt. Dit kan een opwerp zijn tegen onze mening : dat de molen er altijd (nl. reeds van voor de Tempeliers) geweest is, en gebleven is tot zijn verdwijning in de laatste tijd. Doch er kan geantwoord worden dat het niet nodig was de molen in 't bijzonder te vermelden. De oorkonden waaruit deze lijst opgemaakt is hadden niet als doel de beschrijving van de goederen, maar slechts de naam van de erfgenaam van het geheel aan te duiden. In die tijd was overigens de molen slechts een klein onderdeel van de hoeve en behoeft geen afzonderlijke vermelding. Hoofdzaak was de

Tiendehoeve.

- De mening dat de molen er reeds was vóór de Tempeliers houdt verband met de opvatting die we voorstellen nopens de oorsprong van het dorp en de naam Moelingen.

Er werd natuurlijk reeds gezocht naar de oorsprong van de naam Moelingen. Laten we, pro memoria, de opinie aanhalen van mensen, met verbeelding, die denken aan het woord "moel" (muil, zo dat Moelingen de naam zou zijn van het dorp dat ligt aan de moel (monding) van de Berwijn.

Onze opvatting is anders, maar kan maar begrijpelijk worden na uitleg.

Zoals elders heeft ook hier de zwervende mens vast verblijf gekozen aan de oever van een rivier. Hier was het de Berwijn, met haar zoet water, haar vis, vruchtbare oevers, maar ook met de stuwkracht van haar stroming. Dit laatste was van bijzonder belang met het oog op verlichting van de arbeid.

De stuwkracht van een rivier is vooral bruikbaar waar de bedding eng is; in een "engte". Vele dorpen hebben hun oorsprong te danken aan een neerzetting bij een engte, en men zei dan bv. Bits-engte, Vlijt-engte... Zoals dikwijls gebeurd is in de loop der tijden, is een moeilijk uit te spreken letter hier de t, weggevallen (engte werd enge), en is de uitspraak van e geleidelijk (vooral in 't oosten van ons taalgebied) in die van i veranderd. Zo werd enge : inge. We vinden hetzelfde verschijnsel in ons platdiets waar bv. lenen linen uitgesproken wordt, meten, mite, rekenen rikene, reet rit, nemen nime, méér mi, mens mins. (In deze woorden wordt de i als lange i uitgesproken, nl. als opeenvolgende i en j). De werken vertaalden Bitsingen door Bassenge Rukkelingen door Roelinge, en ze sprekeh van Goberdange, Rodelange, Solange en van het beruchte Freylange (bij Aarlen). Wijst dit niet op het oorspronkelijke "enge" en "engte".

Zo menen we het tweede gedeelte van de naam Moelingen verklaard te hebben.

Wat het eerste gedeelte nl "Moel" betreft, dit wijst op molen. Molen is rechtstreeks afkomstig uit de latijnse taal, waar mola (bij Cicero en anderen) in de zelfde betekenis gebruikt wordt. Verder, veranderde de o gemakkelijk in u zoals in mulder en mul (fijn gemale stof) en werd oe uitgesproken zoals in het latijn; en werd moelen uitgesproken. In ons platdiets staat oe gelijk met eu. Voorbeelden : preuven en proeven, heupen en houden, keuken en koelen, zeuken en zoeken, ... en zeggen we niet mulder, moelder, maar meulder. Toch werd molen oorspronkelijk moelen uitgesproken.

Zou men dan niet mogen vooropstellen dat de naam Moelingen een samenstelling is van molen en engte, en de vertaling zijn van : de gemeenschap of het dorp aan de molen bij de engte van de Berwijn.

Oorspronkelijk heeft also Moelingen en wezen en naam te danken aan de molen en de Berwijn.

Deze uitleg is weliswaar niet wetenschappelijk opgebouwd, maar, menen we, toch aanvaardbaar.

Hij laat, in alle geval, een straal van zonnelicht vallen op onze mooie molen.

The collection of old jugs in which beer was drinking
was the subject of a special chapter in my previous book concerning the history and

EEN VERDWENEN NIJVERHEID (III)

REGLEMENT DOOR KEIZERIN MARIA-THERESIA
GESCHONKEN AAN DE POTTENBAKKERS VAN RAEREN, NEUDORF, TITVELD
EN MEROLS OP 9 JANUARI 1760

Maria Theresia bij der gratie godts Rooms keiserine, koninginne van Duytslandt, van Hungarien, van Boheme ... alle de genne, die dese tegen woordige, sullen sien saluyt. De gemeijne botbackers van Raren, Neudorp, Titvelt ende Merols onder onse Banck van Walhoren, lande van limburgh, hebbende ohs seer oodtmoedelyck gebeden het Octroij verleent den I. junij 1619 bij de aertshertoghen aen hun ambacht, mitsgaeders de bointen ende articelen aldaer vermeld te agreeren ende approberen, wy hebben daer op voorsien bij onse Brieven van octroij ende van Confirmatie gegeven den 3. februarij 1756 ende de verthoonders hebbende ons voorders versocht een Nieuw Reglement te maneeren aengaende de directie ende plicht van alle de gene staende onder het selve Bot Baeckers ambacht, soo ist dat wij daerop gehoort hebbende die schepene van die justitie der hofft Bancke van walhoren, ter deliberatie van onsen seer lieven ende seer Beminden schon Broeder ende Cosijn, Carelalexander, Hertogh van Lovijnen ende van Bar, onsen stadhonder, gouverneur ende capijtein generael van de Nederlanden, hebben geordonneert ende gestauteert soo wij ordonneren ende statueren mits dese de naervolgende pointen ende artickelen.

1.

Dat de potbeckers gesellen alle twee jaeren op St. gertruden dagh wesen-de den 17en merts onder hun sullen kiesen seven personen, die het handtwerck gebruijcken, tot ambachts meesters, ende eene achde person tot ambachts scholtis, die het handtwerck oock gebruijckt; alle de welcke hunnen Eedt sullen doen voor die justitie van walhorn, om op de volgende posten goeden regard te nemen, deselve wel ende getrouwelyck te onderhouden, ende te doen onderhouden.

2.

Dat sij vuyt het getall der voorseijden seven ambachts meesters ter selver tydt sullen kiesen twee van de bequaembste personen, den eenen tot ontfänger ende den anderen tot greffier.

3.

Dat het niet anders nochte langer en soll gepermitteert syn van op het radt de wircken als van St. gertruden daegh aen tot allerheijlighen, ten waere sake dat jemandt van de gesellen binnen den selwen tydt was geincommodeert, sieck ofte kranck geweest, in welcken gevallen de ambachts meesters gratis sullen dispenseeren voor den tydt van vierthien daeghen naer allerheijlighen, des ansocht synde, ende aen hun gepro-

duceert synde behoorlycke declaratie van twee ambachts meesters ofte van den bastor; sullende voorders nocte andersints eghene dispensatie mooghen geschieden het een ende andert op pene van neghen goutguldens voor eleke veijse ende voor eleke een die teghens desen article contravenieert.

4.

Dat niemandt des nachts op het radt en soll moeghen wircken ofte doen ende laeten wircken op pene van achthin goutguldens.

5.

Dat aen niemandt en soll geoorklooft syn van eenighen vrembden, ongegoijden ende vuyt gesetenen der Banck walhoren nocte eenighen bastardt het pottbaeckers handt werk te leeren nocte den selven in het ambacht aen te nemen voor gelt noch goet, op pene als voor ende van selfs vervallen te sijn van neeringhe binnen de voorseyde Bancke, te waere sacke dat hij bastardt van de Brince gelegitemeert waere.

6.

Dat sco gemandt hem vervoorderde van aen eenen pott baecker t'ontweren ofte t'ontvrembden eenighe pott aerde, houdt, steen ofte andere materie die men aen de potten moet ende gewonelyck is te gebruycken soll vervallen sijn in eene boete als voor ende van neeringhe totter tydt toe soll wederomme aengenoemen sijn. Boeven ende behalvens d'aetiens van partijen geinteresseerde ende de calengie die aen den officier soude moeghen toestaen ende daer oever competieren.

7.

Dat de gheene die Vytte voorschrevene dorpen ofte Bancke van walhorn sullen vertrecken ende elders potten maecken, de selve wederkeerende sullen vytgesloten worden ende gheene neeringhe moeghen doen, totter tydt toe sij weder omme ontfanckbaer sullen wesen ende aengenoemen sijn.

8.

Dat eghen gonckman en soll moeghen vrij voor hem selven wercken ofte baecken, ten sye saecke dat hij gehouwt ende daer beneffens wijff entwintigh jaeren oudt sye op pene als voor. Maer eenen gonckman naer aefflijwigheit van seijne ouders in het ambacht soll aengenoemen worden, ende het selwe gebruycken, hij magh gehouwt syn ofte niet, overmits dat hij oudt sye twintigh jaeren.

9.

Dat soo eenen van de voorseyde pottbaeckers van eenighen coopman geldt ontfangen hadde, ende daer naer noch van eenen ander coopman oock geldt naeme, dat den selven pottbaecker soll schuldigh syn den eersten coopman volcoementlick te contenteren aleer hij den tweeden coopman sal leveren op pene als boeven.

10.

Item oft eenigh coopman schuldigh synde aan eenen pottbaecker ter saecken van potten, ende coopende potten bij eenen anderen pottbaecker, t' sijc met gereet geldt ofte andersints, den eersten pottbaecker de selve potten sal moeghen vervolghen ende aenslaen, oek al waeren die gelevert ende vervoirt gewest gae sullen sulcke potten gecocht ende gelevert bij eenen anderen voor de schuldt van den pottbaecker jeersten Credituer jure pignoris syn ende blyven verobligeert in allen gevallen, voor soo lang als de potten syn in handen de coopers.

11.

Dat niemandt maegh voor hem het pottbaeckers handtwerck gebruycken ten sye dat hij jeerst ende voor door de ambachts meesters binnen het ambacht geadmitteert sye, bij handtastinge geinscribeert ende beloofft hadde, alle de articulen van het selve naer te coemen ende te sullen observeren.

12.

Dat niemandt tot handtastinge ofte inscribeeringe en sall worden geadmitteert ten sijc dat hij jeerst ende vooral en meesterstuck van pottmaecken wesende ten minsten van ontrent eene limborsche maete wel gewerckt voor de ambachts meesters sal hebben bewesen op pene als voor.

13.

Dat het verboden is van potten te wercken nocte te baecken aen elckeendie binnen het ambacht niet en is geinscribeert daer vytgesloeten ofte van neeringhen vervallen is op pene van achthin goutguldens voor elickcontraventie.

14.

Dat alle jaers op den ordinairen ambachts daegh, die gehouden sall worden op St. gertruden daegh, wesende den 17en merts, de ambachtsmeesters sullen reguleeren het gesett, so elick ambachts gesell ofte deselffs weduwe voor dat jaer sal connen wercken ende baecken, mits nemende voor elicken gesell ofte desselfs weduwe synde sonder kinderen, tweehondert vijffentwintigh voeten, die uijtmacken drij vierde deelen van eenen grooten aevent, gerekent a drijhondert voeten, ende voor elick kindt, dat sich ten selven daeghe bevindt in hun broodt te syn, ein half vierdel ofte 37 1/2 voeten aevents.

15.

Dat de selve ambachts meesters ten selven ende anderen daeghe gehouden sullen syn het voormelt potbaeckers gesett te vergrooteren ofte te verminderen op te proportie als voor, soo de resolutie met pluralijteys van voisen der ambachts gesellen aldaer comparerende, naer gelegenheyt van den tydt een sulicks soll coemen te gedraeghen dat voor jaerlycx emolument boeven het gesett van ambachts gesell elicken simpelen ambachts meester soll hebben ende genieten een halff vierdel, den ont-

fangher ende greffier elik een in dien qualiteit, ende als ambachtsmeesters een vierdel, ende den scholtis een vierdel te vergrooteren ofte te verminderen gelyck voor; welcke emolumenten aenelick een ten selven daeghe sullen bij geschreven worden allenelyck pro memoria, sonder dat sij in de ambachts omlaegen daerop sullen connen getaxeert ofte gequotiseert worden.

16.

Dat het aan niemandt en sall gepermitteert syn van t'alieneeren nocte t'acquireren eenigh gesett ofte emolument, het seij vor het geheel ofte vor een deel, op pene van neghen goutguldens ten laste van elicken contravenient voor elick vierdel.

17.

Dat elick een die syn gesett ofte quoet binnen jaers ende den oepenen tydt niet en coempt te verwercken, daer af sall vervallen syn.

18.

Dat all evenswell den ontfanger, greffier ende scholtis, by soo verre het sall bevonden worden dat den eenen ofte anderen syn emolument van en vierdel niet verwerckt en heft, vor het geheel ofte vor een gedeelde, hij daer voor van het ambacht in geldt sall trecken ende profiteren, naer raete van thin scheilengen ofte viff guldens specie voor het vierdel.

19.

Dat de ambachts meesters sullen behoorelycke visitatie doen alle jaers, ten minsten eens in den maendt van meerts voor St. gertruden daegh, oft jemant potten gewerckt heft boeven ofte onder syn gesett ofte quoet, ende daeraf pertinentie notitie te houdem, soo ten opsichte van de groote ofte begreep van elick pottaevent, over het getal der aevenden die elick het jaer daer voor gebacken heft, als ten opsichte van voorraed die sich bij elicken bevindt van ongebackene potten.

20.

Dat sij, ambachts meesters, de selve visitatie ock sullen connen ofte moeghen doen binnen andermans huysinghe ofte bouwinghe, ende selffs gehouden syn de selve te doen alwaer gesubconneert soude worden dat ongebackene potten souden existeeren.

21.

Dat ingevalle van excess van gebacken ofte gewirckt te hebben oever het gesett ofte quoet, dat maer en coempt tot twee hondert quarten ofte twintigh voeten, hetselve altoos geglisseeert sall worden, ist saecke dat het selve excess hooger comt als de voorseyde twintigh voeten, in dyen gevallen sall den delinquant vervallen syn in eene amende van eenen gulden specie voor elicken voet, die hij meer als de selve twintigh sall gewerckt ofte gebacken hebben.

(Vervolg in e.v. nummer).

ET OOT WIFKE

Et koam e Wifke van Oke gegue
dat woor gelane met Bare;
Ze koam wal op enen Irreweech
do woor ze neet waal gevare. (bis)

Du koam der Wälsch de Wédden eraaf,
op singe scheve Krökke;
En schlooch dat Wifken op höre Rök,
di Baren in alle Stökke. (bis)

Et Wifke trok no Obel erop
en geng 't de Here klage;
"Der Düker holt der Wälsche Maan;
de haat mech schwat geschlage" (bis)

Héj der Wälsch dat neet gedue,
et zow em och waal bate;
Der fingste Griis uit zinge Staal
dem zal me wal derbate. (bis)

Dr Langohr tekende dit gedichtje woordgetrouw op
uit de mond van zijn tachtigjarige grootmoeder.
Verscheen reeds in "Va gen Weech bes a ge Graaf"
blz. 111.

V E R G L I E K E

Wenn d'r Mänsch enns wööl verglieke,
wé hée steet to männeg Deer
wé sier se sech malleg glieke
wenn ooch bott gesaat bescheer.

Me hat jooe Lü, esue vuul wé Värke,
dé neet vööl hauwe van et Werke
et änträsseert hönn märr et Vreete,
dat aindert gääre sée vergeete.

Weer ainder sönnat äss wé de Vleege,
änn gääre sée sech esue zeege,
se sette-n-ainder oppene Sack,
wé Strauntvleege, esue éss dat Pack.

Vööl sönnat er ooch, dé sönnat wé Mösche,
hant övverall hönn Mull d'rtösche,
métt alles wööle sée sech määre,
bess dat se sech de Trööt verbääre.

Gewesse Mänsche sönnat wé Ratte,
dé alles vreete, voil änn satte
se knage an et Goot van ainder,
änn se vreete neet märr d'r Klainder.

Huueväärdege Lü sönnat wé de Aape,
dé sälver märr sech dönnt begaape,
et wésst jooe Dommheet wé ooch Stoot,
wé't Spréchwoort seet, op 't sälbeg Hoot.

Wé Wörm än 'ne Ramudi ainder,
weete et Leeve waal te vainde,
se dönnt sech nömmmer Rüüsche-n-aan,
de Rüüsche könne ainder haan.

Ooch Vliessege hat me, dé wé Béjje,
sech van de Vullege aunderschéjje,
se koome métt d'r Tiet to gätt
änn sönnat de öschte-n-a ge Brett.

Wé Hästerte sönnat ainder Zoorte,
dé néx va mien änn dien noch hoorte,
se klauwe, loote néx alleen
äss glö leser änn Mölesteen.

Et gött ooch Lü, dé wé Kamiele,
gedöldeg sönnat änn ooch trö Siele
Eel suupe dönnt se néx äss Water
weil ömmesöss dat éss, derater.

Iech wéll minn Liest damètt beschliete,
hann iech er ooch enn Deel vergeete,
et tréckt sech géddereene-n-aan
wat hööm d'rvann gevallen kann.

MITZ EN MÖSCHKE

Aunde agge Weeseböschke
Ägene Bahnhoff steht e Pärt,
Obene Bome sett e Möschke,
Datt wür gäre aggen Ärd.

Ma vawitz da sett e Mitzke,
Datt miaut... än luurt alt lang
än het läckt sech alt het Schnützke :
Komm erav, dat ich dich fang.

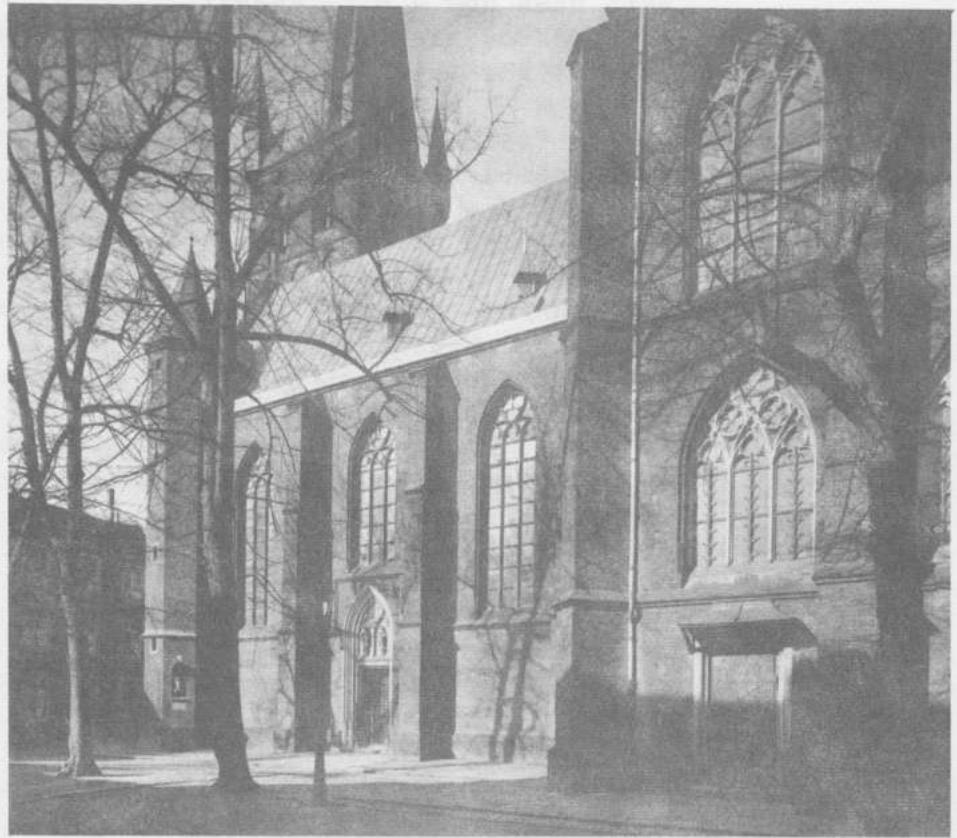
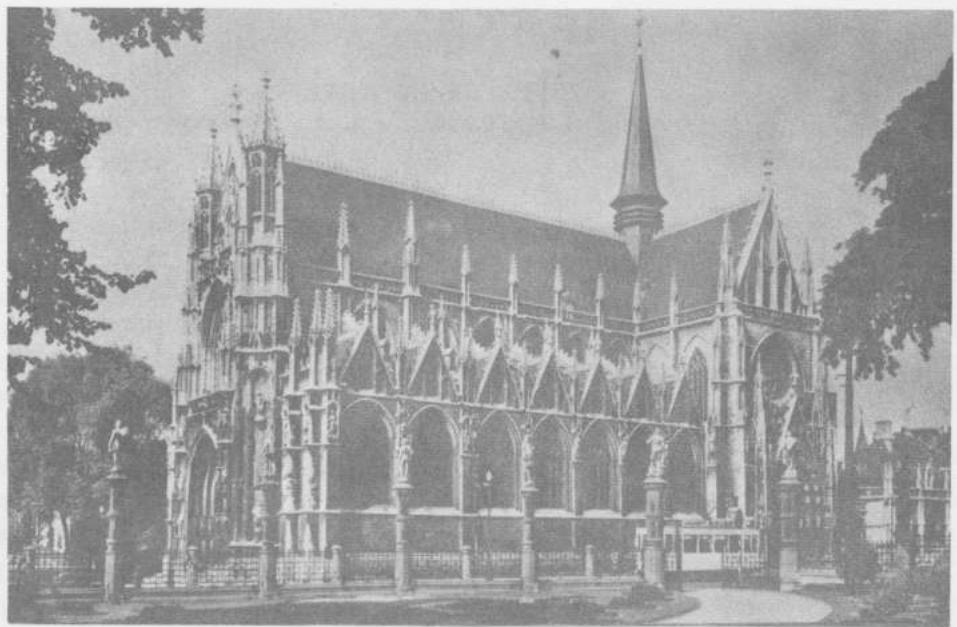
En dat Möschke kleen än schmächteg
Hölt et Koppke op en Zi
An het pipscht ganzheusch bedächteg;
Gank doch hevesch, fräche Pri.

De Mitz miaut : dow ärme Kröppel,
Watt hass dow a mich gesaat,
An dow köms niet an di Öpel
Wat dat Pärt dich he gelaat.

An et Möschke ganz terschlage.
Mä op eemol kom'ne Haund
An et Mitzge met'ge Schnützke
Do op Hönnes a verschwaund.

Tiet van Ame sot et Möschke
Op de Öpel äggen Ströt
An et guv sech annet peke
En letzte wôrt sech drutgesout.

An et Mitzke wor verschwaunde
Utgene Bahnhof äge Üe.
Agge Weeseböschke aunde
Sog me dô de Mitz net nu.

LA BATAILLE DE WOERINGEN (2)

(voir le début de cet article dans HEEM 2-3/1969, p. 24 et 39).

Adolphe, comte de Nassau, avait tué de sa main cinq des plus vaillants chevaliers de Jean Ier; lorsqu'il eut été amené devant le duc, celui-ci lui demanda : "Qui êtes-vous, brave chevalier, dont la valeur m'a causé tant de peine aujourd'hui ? - Je suis le comte de Nassau; "mais vous qui m'avez fait prisonnier, qui êtes-vous ? - Je suis le duc "de Brabant, que vous ne cessiez de poursuivre dans la mêlée. - Ah ! "reprit le comte, cette épée qui a tué cinq de vos semblables, n'aurait "pas dû vous manquer". Cette réplique plut tant au vainqueur, qu'il fit à l'instant, sans exiger de rançon, mettre le comte en liberté. Depuis lors ces deux princes furent liés d'une amitié si étroite, qu'Adolphe étant devenu empereur d'Allemagne, nomma, en 1292, le duc Jean son lieutenant-général dans les provinces entre le Rhin et la Meuse.

Selon la coutume du temps, les prisonniers de marque furent liés avec des cordes, que des chariots avaient apportées d'avance. L'archevêque de Cologne et le comte de Gueldre eux-mêmes ne furent pas exempts de ce traitement humiliant, et ils furent attachés avec les cordes que le fier Siffroid avait destinées aux Brabançons.

On désire sans doute savoir ce que devint l'archevêque de Cologne M. Willems nous l'apprendra, d'après un vieux poète allemand, Ottocar Horneck, qui nous a conservé une relation précieuse de la bataille, mais dont le langage serait incompréhensible pour la plupart d'entre nous. Cet auteur, après avoir dit que le prélat fut enfermé dans une prison, où on le contraignait de garder constamment le heaume, le haubert, l'épée et la pesante armure qu'il portait en combattant, afin de faire voir que c'était un guerrier qu'on avait mis en prison et non pas un prêtre, ce qui n'était pas permis, ajoute : "J'ai entendu raconter que lorsqu'on lui donnait à manger, on lui ôtait pour un moment heaume et "manicles, mais qu'on les lui remettait aussitôt après le repas, de manière qu'il devait les garder même au lit. Quant le pape fut informé "de ce traitement, il envoya un légat au duc de Brabant. Arrivé dans "le pays, ce légat salua le prince de la part du saint Père et l'invita à mettre un terme aux tortures de l'archevêque. Me croyez-vous assez fou, répartit le duc, pour causer le moindre mal à un prêtre ? "Je ne l'ai pas fait, et que Dieu m'en préserve à l'avenir ! Il est "vrai que je fis des prisonniers dans la dernière bataille, et que "j'en garde un armé de pied en cap, comme un chevalier; mais je vous "le demande, est-ce là ce que l'on appelle un prêtre ? Je n'y vois "rien de semblable.

"Le légat témoigna le désir d'avoir une entrevue avec le prison-

"nier, et il lui fut répondu, soit. Introduit dans la prison, il trouva l'évêque assis comme je viens de le dire. Il lui adresse la parole "en latin. Siffroid, sous le heaume qui le couvre, fit entendre des "sons confus et grommelants, pareils au bruit sortant d'une pierre "creuse. Alors, le légat, de sa propre main, lui ôta le heaume de "dessus la tête, et ne sortit pas de là sans avoir entendu le lamen-table récit de tout ce qui lui était arrivé. Sur ce, l'envoyé du pape "travailla sans relâche, et de tous ses moyens, pour rétablir la paix "et l'amitié entre les partis : il y réussit.

La gloire de l'immortelle journée de Woeringen appartient particulièrement à Jean Ier, qui non-seulement dirigea les divers mouvements de son armée, mais encore paya partout de sa personne, fit bon nombre d'actions d'éclat et de bravoure, et qui, par sa valeur à toute épreuve donna du courage aux plus timides. Godefroid de Brabant, sire d'Arschot et de Vierson, frère du duc, se montra digne d'être issu du même sang; Hugues et Gui de Châtillon, fils du comte de St.-Pol, qui par leur mère étaient aussi de Brabant, et Gilles, bâtard de Brabant, oncle du duc, prirent à la bataille une part non moins glorieuse. Rases de Gavre, sire de Liedekerke et de Bréda faisait aussi partie du corps de bataille et menait sous sa bannière ses trois fils, Rases, Philippe et Siger, avec trois barons de marque, ses cousins, Jean Berthout, sire de Gramines, Jean de Gavre, sire d'Escornaix et Wautier d'Antoing, dont les bannières étaient aussi accompagnées de braves chevaliers et écuyers qui firent sentir à l'ennemi la force de leur bras. Wautier Berthout, avoué et sire de Malines, fut malheureusement tué dès le commencement, ayant été emporté par son coursier dans un escadron ennemi : avec lui perdirent la vie de chevalier Guillaume de Lierre et quelques sergents; ce nonobstant; sa bannière resta en pied, car elle était très-bien accompagnée de barons et de chevaliers, parmi lesquels on distinguait Gilles Berthout, sire de Honnebeke, son oncle, Gérard, sire de Rotselaer, sénéchal de Brabant, et Arnoud, sire de Walheim. Otton, frère, et Godefroid, fils du sire de Walheim, se comportèrent dignement; mais Godefroid, nouvellement reçu chevalier, fut tellement blessé, qu'il en mourut quelques jours après à Aix, dont ce fut grand dommage. Godefroid, comte de Viane, sire de Grimberg, Perweys, Ninove, etc., se tint près du duc pendant toute la bataille et se comporta très-valeureusement à la défense de sa personne et de tout le corps de Brabançons; il montra assez par sa bravoure qu'il était aussi de l'illustre sang de Perweys et de Brabant; il menait avec lui Robert de Grimberg, sire d'Assche, avec sa bannière; Jean d'Assche, son oncle, Henri de Grimberg, sire de Moerseke, son cousin, et autres braves chevaliers en bon nombre. Arnoud, sire de Diest, avec Gérard son fils ainé, fut des premiers à commencer le combat; il s'avança si loin au milieu des ennemis, que son écuyer Bastin de Nedermolen fut tué, et sa bannière renversée; mais elle fut relevée aussitôt. Parmi les chevaliers de distinction qui l'accompagnaient, se trouvait son cousin Henri de Zeelhem, qui y perdit la vie; mais elle coûta cher aux ennemis. Gérard de Wesemale, sire de Berg-op-

Zoom et de Woude, combattait sous les ordres du sire d'Arschot; il attaqua avec impétuosité ceux de Luxembourg, et se trouva tout à coup tellement environné d'ennemis, que ses hommes d'armes ne pouvaient le secourir. Le comte de Luxembourg s'écria qu'on eût à tuer le chevalier de Wesemale; mais celui-ci frappa de si rudes coups, qu'il donna à Gilles de Beusegem, chevalier, et à Guillaume de Pipenpoy, écuyer, le temps de le seconder; ils firent tant eux trois, qu'ils rompirent les rangs de leurs ennemis, et rejoignirent les Brabançons, où le sire de Berg-op-Zoom fut remonté par les siens; mais en cette rencontre fut tué le frère du chevalier de Beusegem. Son oncle Arnoud, sire de Wesemale, faisait selon son droit, l'office de maréchal de camp, il se tenait avec sa bannière déployée près de la personne du duc, et fit plus d'une fois éprouver aux ennemis la force de son bras. Jean de Louvain, fils du sire de Gaesbeke, ne put, à cause de son jeune âge, prendre sa part aux lauriers de cette victoire; mais sa bannière était portée par un très brave et valeureux écuyer, Guillaume de Pipenpoy, que nous avons déjà cité. Gérard de Louvain, prévôt de Nivelles, oncle du fils du sire de Gaesbeke, avait aussi levé sa bannière et s'était conduit avec beaucoup d'intrépidité; il avait avec lui deux chevaliers de marque, Libert de Dormale, Gilles de Beusegem, et quantité d'autres bons écuyers. Wauthier, sire d'Enghien, ne put assister à la bataille; mais il y envoya sa bannière, qui fut portée par un chevalier de distinction, Etienne, sire d'Ittere, dont la valeur ^{fut} digne d'éloges. Régnier de Viset, châtelain, menait la bannière de Daelhem, très-bien accompagnée de ceux de ce pays avec quelques Haisbignois, qui firent merveilles. Nous terminerons l'énumération des seigneurs bannerets qui prirent une si grande part à cette victoire, par le sire de Kuyk, qui doit tenir à leur tête une place distinguée. Il avait sous ses ordres deux barons, Jean, sire d'Arkel et Jean, sire de Heusden, dont les bannières étaient accompagnées de braves chevaliers. Au commencement de la bataille, ils furent attaqués si rudement, que le sire de Heusden fut emporté prisonnier et quelques sergents tués; mais leurs compagnons se défendirent si bien, que l'ennemi fut repoussé avec une perte considérable. La bannière de Heusden ne laissa pas toutefois d'être portée continuellement; elle était défendue par Arnoud Clerc, frère du sire de Heusden, et par ses cousins, Arnoud van der Sluys et Thierry de Heusden, dont le second succomba, peu après, de ses blessures à Cologne.

Outre les barons mentionnés ci-dessus, une foule d'autres chevaliers méritent encore que leur mémoire soit conservée, à cause de leurs beaux faits d'armes : Franco, bâtard de Wesemale et Wautier de Warfusée, sire de Momale, son compagnon, auxquels fut confiée la garde de la personne du duc; Henri de Belanden, sire de Bierbeke, Simon de Jodoigne, et Abraham, son frère, qui furent désignés pour la garde des fils du comte de St.-Pol; Wautier, sire de Reves, et Allard son frère, Gérard de Moere et Masuin de Redingen, qui firent merveilles sous la bannière d'Arschot; Arnoud, sire d'Issche, qui commença l'attaque parmi les Brabançons; Wautier van den Bisdomme, qui tua le comte de Luxembourg;

Rases, sire de Grez, qui porta la bannière de Brabant; Nicolas d'Ouden ainsi que Wautier van der Cappelle qui la relevèrent, lorsque le cheval du sire de Grez eut ^{été} tué : le comte de la Marcke et le sire de Méfode, qui firent preuve de beaucoup de valeur, quoique n'ayant pas été attaqués avec autant d'acharnement que les Brabançons. Nous citerons encore Henri, sire de Bautersem, Jean de Lierre, sire de Wommelghem, Regnier de Mariesart, Jean de Winde, Jean d'Arschot, sire de Schoonhove, Jean de Lombeke et beaucoup d'autres qui citent Van Heelu et Butkens. Bon nombre de bourgeois et paysans prouvèrent qu'ils ne le cédaient pas en bravoure aux plus nobles chevaliers. Louvain, Bruxelles, Anvers, Tirlemont et Nivelles avaient fourni chacune leur bannière pour la bataille; et leurs gens étaient très probablement des arbalétriers.

La bataille avait duré depuis six heures du matin jusqu'au milieu de l'après-midi. Lorsque la victoire fut bien assurée et qu'on eût recueilli les prisonniers de distinction, le duc, les princes, les barons et chevaliers se désarmèrent et se mirent un peu au repos, louant Dieu de leur avoir accordé la victoire contre de si puissants ennemis. Le château de Woeringen se rendit, et quelques jours après fut rasé de fond en comble. Le soir même de la bataille, le duc blessé en plusieurs endroits se fit conduire par le Rhin jusqu'à Cologne : le comte de Juliers, avec plus de cent barons et nobles Brabançons, fit de même, pour pouvoir être mieux pansé. Plus de 600 cadavres furent ensevelis dans le cimetière de Woeringen; les autres le furent aux environs. Mais les corps du duc de Luxembourg et de son frère, celui du sire de Malines, ne purent être reconnus, quelque diligence que l'on fit d'après les ordres du duc. Quant à l'armée des Brabançons, elle passa la nuit en plein air, car ses pavillons et bagages avaient été pillés par le drossart de Gueldre. On avait fait un butin immense; on en réserva avant tout une forte part, qui fut affectée à élever, sur le champ de bataille même, une chapelle où, pendant longtemps, l'on chanta des messes pour le repos de ceux qui avaient succombé dans cette journée.

Le retour d'Adolphe de Berg dans son comté fut marqué par des fêtes et des preuves de la plus vive allégresse. Ce prince, en souvenir du triomphe de Woeringen, construisit l'église collégiale de Busseldorf.

"Outre les trophées que les vainqueurs emportèrent d'un ennemi trois fois plus nombreux, dit M. Willems, les résultats politiques de leur triomphe furent immenses, non-seulement pour le Limbourg, qui devint une propriété du Brabant, et dont les habitants furent assimilés aux Brabançons, mais également pour toutes les provinces situées sur le Rhin. Aussi, les habitants de Cologne, que Jean Ier affranchit des entraves mises à leur commerce, reçurent-ils ce prince à son entrée dans leur ville, avec les transports d'une allégresse unanime et les sentiments de la plus vive reconnaissance. Ils lui décernèrent le titre de Bourgeois de Cologne, et lui firent don d'une magnifique maison, nommée depuis la Cour de Brabant, avec droit de franchise et d'asile.

De plus, pour perpétuer le souvenir d'un combat si glorieux, ils érigèrent dans la rue de Saint-Séverin, à Cologne, une église, aujourd'hui détruite, à Saint Boniface, fêté le jour de la bataille. Le magistrat de la ville s'y rendait processionnellement tous les ans, le 5 juin, et l'auteur de la chronique de Cologne, imprimée en 1499, affirme que cette cérémonie se pratiquait encore de son temps. Enfin, dans une inscription placée au-dessus de la porte de l'édifice, et conservée au musée de Cologne, on lisait en caractères gothiques :

ANNO MCCLXXXVIII

FUIT PROELIUM IN WOERINGEN ET HOC IN SABATH

"A l'occasion du retour de Jean Ier dans son duché, eurent lieu, avec nos moins d'allégresse, des processions, des fêtes, des marches triomphales et des feux de joie dans toutes les villes et surtout à Bruxelles. La confrérie des arbalétriers de la capitale du Brabant qui, selon toutes les probabilités, avait combattu à Woeringen, fit bâtir, sur la place du Grand-Sablon, en commémoration de la grande journée qui avait décidé de la conquête du Limbourg, une église dédiée à Notre dame-des-Victoires. Tous les ans, en souvenir de cette conquête, il y avait procession et cavalcade, avec des chars de triomphe, appelées en flamand Ommegank. Le duc Jean fonda, de son côté, une chapelle dans l'église de Sainte-Gudule, en l'honneur des trois rois dont on vénère à Cologne les reliques, qu'il avait invoquées pendant la bataille : il la dota de seize livres de Bruxelles, dont il ordonna de distribuer annuellement vingt sous en aumônes, le jour même de saint Boniface. Cette grande et mémorable victoire, devenue populaire dans le Brabant, fut surtout célébrée avec le plus de magnificence, aux fêtes séculaires, jusqu'au commencement du siècle dernier".

De nos jours, deux hommes, de l'intime amitié desquels s'honore l'auteur de ce récit, MM. J.-F. Willems et N. De Keyser, en rattachant leurs noms déjà connus aux glorieux souvenirs de Woeringen, auront contribué à rendre la popularité à l'un des plus beaux faits d'armes de nos pères et à réveiller dans l'âme de nos compatriotes un noble et juste orgueil.

FIN

Bij de fotos :

Kerk van O.L.Vr. ter Zege, Zavel Brussel

Kerk van St-Lambertus, Düsseldorf (gerestaureerd)

beide gebouwd als aandenken aan de zege van Woeringen.

Hermann Heutz

UNSER RELIGIONSLEHRER

Mein erster Religionslehrer im Seminar hiess mit vollem Namen : Justin, Clément, Marie, Joseph de Th. Dieser verschnörkelte Name passte wohl zur Mitte des vorigen Jahrhunderts, in der unser Mann geboren war. Wir nannten ihn "Monsieur l'Abbé". Erst auf seiner Todesanzeige konnten wir lesen, was für ein gelehrtes Haus der gute de Th. zeitlebens gewesen war. Er war nicht nur Ehrenkanonikus der Kathedrale des hl. Lambertus, sondern auch Doktor verschiedener hoher Wissenschaften, Ehrendoktor mehrerer Universitäten, Ritter des Kronenordens usw. Wir Lümmel hatten also unser Jux mit diesem hochgelehrten Mann getrieben. Nun, ernstlich böse ist er uns nie gewesen, denn die Jugend meiner Generation war zwar flegelhaft, aber nie gemein zu den Lehrern.

Wie der gute Ehrenkanonikus aussah ? Als ich in das Seminar eintrat, hatte er das 80. Lebensjahr schon erreicht. Ich sehe ihn heute noch vor mir : mittelgross, mager, gebeugt und silberhaarig. Sein graues Altmännergesicht bestand aus hängenden Tränen- und Backentaschen. Nur die blauen Augen leuchteten kindlich, gütig und froh. Monsieur l'Abbé trug jahraus eine speckig- und schwarzglänzende Soutane, aus deren Schosstaschen er das riesige Taschentuch und seine Bücher hervorholte.

Was den Religionsunterricht betraf, wurden die Schüler bei der Anmeldung befragt, ob sie sich für den Religionsunterricht bei dem alten Abbé oder für den Unterricht in Moral und Ethnik beim Direktor entschieden. Die sich für den Moral- und Ethikunterricht entschieden, taten dies aus grosser Unwissenheit. Monsier le Directeur gab seinen Unterricht aus zwei dicken Schmökern, die gründlich durchstudiert wurden. Monsieur l'Abbé hingegen stellte bei den Prüfungen nur seine Fragen aus dem kleinen Katechismus der Erzdiözese Mecheln. Da wir bei den Prüfungen ausserdem noch völlig gefahrlos abschreiben konnten, beneideten uns bald die "Religionslosen". Wenn sie den Direktor auf diesen Uebelstand hinwiesen, setzte dieser sein verführer-ichstes Lächeln auf und sagte : "Sie können sich zu jeder Zeit zum Religionsunterricht melden, aber dann müssen Sie auch sonntags mit allen anderen Schülern zur Messe gehen". Das liessen sich die "Gottlosen" - wie wir sie nannten - natürlich nicht zweimal sagen.

Gewöhnlich konnte der Direktor so um Weihnachten seinen letzten Schüler dem Herrn Abbé übergeben. Die also Bekehrten freuten sich über die vielen gewonnenen Stunden. Ich glaube, dass dies genügend himmlische Belohnung für die Neubekehrten war. Auf die Prüfungen beim guten Kanonikus freuten wir Halbstarken uns immer sehr kindlich. Monsieur

l'Abbé untersuchte unsere Mappe, fand nur weisse Bogen, begab sich zur Tafel und schrieb so an die 20 Fragen aus dem oben erwähnten kleinen Katechismus nieder. Dann setzte Monsieur l'Abbé sich in den Lehrerlehnstuhl und sagte mit ernster Miene : "Meine Kinder, dass keiner von euch abschreibt ! Ich habe Vertrauen in euch". Wir nickten dann sehr aufrichtig und sehr gründlich, ehe wir den nur handgrossen Katechismus zu Rate zogen. Da wir nur zu acht waren, konnten wir sehr weit in den letzten Bänken Deckung nehmen.

Der lange H. trieb den Spass so weit, dass er Monsieur l'Abbé rundheraus fragte, auf welcher Seite diese oder jene Frage stehe. Der gute Abbé nannte ihm die Seite und sagte anerkennend : "Ja, mein Sohn, du gebrauchst eine gute Gedächtnisstütze. Oft erinnert man sich an die Wortbilder, wenn man weiss, wo sie stehen". Dieser gleiche H. hat mir einmal ein Doppelblatt aus dem Katechismus hinten an meinen Rockkragen gehetzt, um besser abschreiben zu können. Ich hatte es wohl gemerkt, verhielt mich aber still.

Als ich aufstand, um meine Arbeit abzugeben, hechtete der lange H. nach meinem Rockzipfel. Es war aber zu spät. Ich eilte zum Pult, legte meine Arbeit hin, wendete mich um und verliess sehr langsam den Pultbereich. Noch bevor ich die Tür erreichte, rief Monsieur l'Abbé l'Abbé mich zurück und sagte : "Da hat Ihr Hintermann Ihnen ein Papier angehängt !" Ich ging zum Pult zurück und schaute suchend über meine Schulter. Im gleichen Augenblick war der lange H. schon bei mir, zerknüllte das Papier und sagte zum Abbé und zu mir gewendet : "Ich habe das getan, aber ich bedauere es zutiefst !" Der gute Abbé drohte mit seinem Knochenfinger, und die Sache war abgetan.

Dass Monsieur l'Abbé ein sehr gelehrt Haus war, bewies er dadurch, dass er einen Wortlaut bis in die Urtiefen seiner Herkunft an die Tafel schreiben konnte. Ueber Mittelhochdeutsch, Altdeutsch und Gotisch verfolgte er den Wortlaut über das Indogermanische hinaus. Die letzte Wurzel war dann meistens ein einsilbiger Urlaut, den wir Lümmel dann frischfröhlich zum Muhen, Wiehern, Grunzen oder Heulen entstellten. Dabei wurde Monsieur L'Abbé dann wütend, geriet ins Husten, fischte sein handtuchgrosses Schnupftuch aus den Taschenabgründen und schüttelte sich im Hustenkampf, wobei seine Kopfhaut rötlich durch die spärlichen Haare leuchtete. Das war für uns Jungen das Zeichen, für den Rest der Stunde brave Schüler zu sein.

Zu den Frauen im allgemeinen hatte der Abbé keine gute Einstellung. Der Zölibat lag ihm sozusagen unter der Haut. Als gute Frauen liess der Abbé nur die Gottesmutter, seine eigene Mutter und die Königin Elisabeth von Belgien gelten. Wir Jungen brachten die Bilder der damals verehrten Filmstars mit und befragten den Abbé, was er van Lilian Harvey Greta Garbo oder Marlene Dietrich halte. Wir wussten, dass Monsieur l'Abbé nichts von der Existenz dieser Damen ahnte, wollten ihn aber

durch den Anblick des "Fleisches" reizen. Wir erreichten mühelos unser Ziel, denn Monsieur l'Abbé schlug nach den Bildern, sah uns böse an, gestikulierte wild und verfiel wieder in einen heftigen Hustenkrampf.

Alte Junggesellen (Nichtgeistliche) mochte der Abbé nicht leiden. Für sie hatte er das vernichtende Urteil : "Vieux garçon, vieux cochon !" Als der Abbé diese Weisheit von sich gab, fragten wir spontan, ob die zwei alten Junggesellen des Lehrkörpers auch "alte Schweine" seien. Auch diese Frage bewirkte in Monsieur l'Abbé einen gewaltigen Protest mit Hustenanfall.

Während meines vorletzten Studienjahres ist der gute Kanonikus ziemlich sang- und klanglos gestorben. Manches Schülerauge wurde nass, als man den Sarg in die Familiengruft senkte. Vielleicht hat der eine oder andere Schüler still gebetet : Heiliger Justin Clément Marie Joseph, verzeih mir jeden Aerger, den ich dir bereitet habe !"